

Knihá druhá.

Jedinečnost zdrojém obchodu.

Hlava první:

O původu, silách a účincích výměny.

§. 166. A) Původ výměny.

Jedinečnosti, pestrému tomuto květu svobody, následuje v zápětí *výměna čili vzájemné plnění*. Nejustilovněji hlásí se tam, kde se oddal jedinec naprosto práci duševní. Čím výlučněji se jí věnuje, tím více vzdaluje se světa hmotného. Poněvadž ale práce nehmotná toliko vnitřní těší se svobodě, naskrze ale závisí na hmotných podmínkách majetnosti, vyhlíží, že čím méně sama o ně pečuje, tím více závisla jest na majetných, kteří přebytkem majetnosti musí ji vydržovati. Aby se to dělo bez přerušení, musí býti majetníci k službě této zavázáni. Jako květina líbeznou vůní a vzácnou krásou zachovává si péči a ošetřování zahradníkovy, tak i práce duševní dobývá si potřebných statků hmotných, poskytuje majetníkům jejich utěšené plody své. Krátece: práce duševní vydělává si statků hmotných. Tam kde jedinečnost vysokého došla stupně, kde pracuje se duševně k vůli práci duševní, pěstuje se umění k vůli umění a vzdělává věda k vůli vědě, kde práce nejvíce jest vzdálena života konavého: tam jest výměna nejnutnější. Přestane-li vyměňovati s ní práce hmotná, zahyne práce duševní jako usychá květina, přestaneme-li ji zalívati.

Však nejenom vzdělanost hyne; přerušením výměny mezi ovocem práce duševní a hmotné hyne i tato. Nebo nestačí pouhé

vyrábění a nabývání. Zapotřebí též, abychom dovedli vyrobeného a nabytého zachovati a pojistiti. Spůsobilost tato předpokládá právo a moc, kteráž zabezpečuje v obci a státu přiměřená moc politická. Proto zapotřebí, aby síly výrobné podporovány byly mocí politickou. Jest to ale možná bez osvojení jisté míry statků duševních vyučováním a vychováváním? Nikoli. Vyučování a vychovávání vymáhá ale výměnu části přebytku statků hmotných za potřebné nehmotné. Z čehož vyhlíží, že nutnost výměny není zákonem pouze hospodářským, nýbrž společenským vůbec. A jenom povreční pozorovatelé jako Mac Culloch a jiní, kteří přes obyčejné výkony všedního kupčení dále nevidí, mohou hospodářství nazývati vědou „výměny,“ a jako Smith a Say tvrditi, že jest výměna původem jedinečnosti a dělby práce, kdežto jest tomu naopak. Jedinečnost plodí výměnu, a výměna hospodářská prýští hlavně a především z té jedinečnosti hospodářské, kteráž přede všemi jinými povolána jest, aby rozhodovala nad blahobytem jak jednotlivců tak i národů — myslím z jedinečnosti, kteráž vyniká *průmyslností*.

Průmyslnost čili *spůsobilost rozmnožování jmění hodnot přetvořováním* liší se posledním znakem tímto od *výdělečnosti*, kteráž vztahuje se též k rozmnožování jmění tržbou. Zahrnujeť pak v sobě především *vědomosti*, bez nichž se pokrokem hospodářství ani nejprostšímu dělníku obejítí nelze; *zkušenost* bez níž veškerá nauka plana bývá; *vypočítavost* čili spůsobilost ze známých dějů souditi na budoucí uspořádání poměrů hospodářských; a *podnikavost* čili hospodářskou zmužilost, nestrachující se před ztrátou, dá-li se úspěch s pravděpodobností očekávati. Překročí-li podnikavost tuto mez, snadno zabíhá ve střetěné těkání po výdělku bez ohledu na hrozící ztráty, jedním slovem ve *flutárství* nebezpečné hospodářství jednotlivců i státu rovněž tak jako babská netečnost, staré kroení a veškery pokrok nenávidící slepý návyk.

§. 167. B. Základní síly výměny.

Ve výměně rozeznáváme dva rozličné úkony: nabídku a poptávku. S pojmy těmito setkali jsme se již v hospodářství osamělém. Jako tam platí i v hospodářství společenském, že nepodstaten jest náhled, jakoby nebylo lze mysliti si nabízkitele a poptavače leč co dvě rozličné strany. Pozorujme k tomu čili jednoduchý případ. Rolník vozí do cukrárny burák, aby jej vyměnil za peníze. Rolník je tu nabízkitelem, cukrárník poptavačem. To však

platí toliko, hledíme-li jednostranně k jednomu předmětu výměny, totiž k buráku. Běfeme-li ohled na předmět druhý, na peníze, jest poměr obrácen. Cukrárník jest nabízitelem, a rolník poptávačem. Proto jest rolník a cukrárník spolu nabízitelem i poptávačem. Naproti tomu bude se mi namítati, že to pravda jenom, pokud nehledí se k rozličnosti zboží. Však jak pak, když obrátí rolník stržené peníze zase ku koupi buráku? Vždyť *nelze výrobky koupiti leč za výrobky* a peníze, kteréž rolník obdržel, jsou poukázkou na nové výrobky.

Zdá se, že jsme se rozborem tímto octli tam, kam zavedlo některé ekonomisty ztotožňování výroby a rušby, že totiž nebude lze rozeznávati různých pojmů a že úvaha naše o rozdílných úkonech nabídky a poptávky postrádati musí potřebné jasnosti. Však jako podařilo se nám vytknouti rozdíl mezi výrobou a rušbou, tak bude též vzhledem k nabídce a poptávce. Především nehledme na osoby nabízitele a poptávče, nýbrž se obraťme k úkonům nabídky a poptávky samým. V příkladu uvedeném jest výměna mezi rolníkem a cukrárníkem toliko jedním článkem řetězu, kterýmž obíhá galvanický proud důležitostí hospodářských. Cukrárník vyrábí z buráku cukr a prodává obchodníkům; tito vyvázejí cukr do ciziny; zakupují vlnu a prodávají ji továrníkům, již z ní vyrábějí sukna; sukna prodávají obchodníkům; a od těchto kupuje náš rolník za peníze, jež obdržel od cukrárníka. Tento řetěz bývá ve skutečnosti mnohem článkovitější a z každého článku vycházejí nové kruhy a tak do nepřehledna. Buď si ale do nekonečna, přece lze naléztí oba body, na nichž řetěz onen jest přikován a ty jsou: první nabídka a původní poptávka. Ona vychází od pravý výroby čili dobývání surovin; tato od neprostřední rušby. Mezi oběma točnami krouží pak hospodářský proud ustavičně přitahován poptávkou a odrážen nabídkou.

Nyní nám nebude za těžko, rozeznávati nabídku od poptávky. Představují nám dvě síly v tomtéž směru působící, k uspokojení totiž potřeb lidských, rozdílné ale naprosto dle povahy své. Síla nabídky proudí totiž od bodu výroby prvotní k bodu neprostřední rušby. Ohnísko poptávky spočívá v bodu neprostřední rušby a přitahuje k sobě hodnoty nabízené. Nabídka jest silou odpudivou, poptávka silou přitažlivou.

C. Účinky výměny.

§. 168. a) Účinky výměny vůbec.

Mezi lidem panuje nesmyslný předsudek, že kdekoliv dva lidé spolu vyměňují, žádný z nich nemůže vydělati, aby druhý neprodělal. Tento předsudek jest hojným pramenem nátisků pro výměnu. Droz soudí, že předsudek ten zrodil se z bludných poznání o hodnotách a z nevědomosti aneb přehlédnutí pravdy, že veškerý ruch výměnní za účel má, aby potřebám lidským vyhověl. Myslím, že povstal pomícháním účinků obchodu a tržby, jejížto přechmaty ovšem bývají hospodářství záhubnými, jak doleji bude dokázáno.

Vyměňují-li lidé, jistě je sblížil obapolný prospěch. Pracují-li za mzdu, cením mzdu výše nad práci, kterouž bych jinak vynaložil pro sebe; kdož mi platí mzdu, dává přednost oné práci před penízem svým. Výměna jest pravidelně užitečnou oběma stranám.

Každá jednotlivá výměna podobá se účinku, kterýž obdržíme spojením desky zinkové s měděnou. *Obě stanou se elektrickými.* A jako zvyšuje se elektrika jedné každé zvýšením sloupu Voltova, tak roste i užitek výměny seřaďováním a rozmnožováním článků, z nichž jest složena.

Vizmež člověka třídy nejnižší. Pro šat jeho vyráběla se bavlna americká, stříhala vlna z ovcí uherských, předl len krkonošský, vzdělávala kůže ruská, pracovalo množství podnikatelů a dělníků rozličných dílů a zemí světa. Za několik zlatých vyměnil všecku práci a veškeré látky tyto. Kolik lét potřeboval by, aby si zaopatřil některých hodnot těchto neprostředně prací svou? Za malý peníz obdržel potřebného chleba: jaká síla snah, prací a namáhání předcházela výrobě skrovné potravy této! Půda musela se přivlastniti, zorati, zvláčeti a zaseti; na to se sklízelo, mlátilo, mlelo, zadělávalo, peklo a dováželo. Na výrobku tak laciném pracoval rolník, mlynář, pekař, jedena každý s dělníky svými; užito nástrojů rozmanitých, kteréž opět jsou výrobky látek a prací rozličných, což jde do nekonečna. Všecky předměty tyto jsou přivlastněny, a vlastnictví toto jest chráněno miliony vojínů a úředníků státu a obce. Kolik milionů stojí ústavy tyto a zač dostává se jedinci všech výhod jejich? Za několik penízů. A nejenom jednomu; milionům bratří. Vydáš se na cestu. Za několik zlatých můžeš projíti celou zemí. Všude pohodlné silnice, nákladné železnice; přes široké řeky pnou

se ohromné mosty; přes propasti loubí se cestovody. Ba nesmírných kapitálů užíváme na úvěr, majíce za ně teprvé po létech dáti náhradu. Kolik tisíc studujících žije zde v Praze navštěvujících školy, knihovny, museum a jiné ústavy, od nichž nežádá země nížádné náhrady, očekávajíc, že teprvé po létech uskuteční výměnu podajíce náhradu za užitek a poživu nynější. Kolik sil působilo na zbudování a zřízení veškerých ústavů těchto! Ovšem, kdyby bylo nebylo veškeré dílo rozděleno mezi tolik spolupracovníků, vypadalo by vše jinak, a náš studující nemohl by si za veškeré poklady Krésovy opatřiti výhody, kterýchž se mu dostává dělbu práce za málo peněz. Však též pravda jest, že by se mu výhod dělby práce nedostalo, bez výměny. *Užitek výměny záleží v tom, že se jí účastníujeme výhod, vyplývajících z dělby práce.*

b) Účinky výměny na určování platnot zvláště.

§. 169. I. Pojem platnoty.

Nabídka působí vedlé přání poptávky toliko za tou podmínkou, že se jí dostane náhrady za plnění se strany své. O vyměření náhrady vzniká pak boj mezi dvěma stranama, z nichž chce každá mnoho získati a málo ztratiti, mnoho míti a málo dáti. Při tom kolísají každá hodnota kolem bodu, naznačujícího, mnoho-li *průměrně* platí. Taková *výměnou změřená hodnota nazývá se platnota* (value in exchange, valeur d'échange, což bylo nemotorně od některých přeloženo „hodnota ve výměně“). Z toho jde, že co nemá hodnoty nemá i platnoty. Čemuž kdyby byl Roseher porozuměl zajisté by byl pro neplatnost věcí pána nemajících, jako světla a tepla slunečního, vzduchu a otevřeného moře, pak věcí nadbytečného množství jako vody, ledu atd. *lepšího důvodu podal, než že se platnota přirozeně zakládá na hodnotě potřební; u těchto ale že není s ní rovnoběžna, jelikož platnota vyžaduje ještě spůsobilost věcí k vylučné držbě a k přenešení na jiného, jakož i žádoucnost vyměnití si jí k vůli obtížím dosažení jejího cestou jinou.*

Rovněž mylen jest náhled Ricardův, že platnota nezakládá se na bohatství výroby, nýbrž na obtíži nebo snadnosti její. Nebo to platí již o hodnotě a není zvláštním odznakem platnoty.

U mnohých ekonomistů potkáváme se též s nepravým náhledem, že jest platnota spůsobilost věcí jedné, sloužiti k výměně za druhou. Nebo platnota jest hodnota, a hodnota není žádná

vlastnost. Jako hodnota jest i platnota veličinou, kterouž možná měřiti hodnotou za jedničku vzatou.

Jiní konečně změtuji pojmy platnoty a ceny, berouce platnotu ve smyslu hodnoty všeobecně uznané a cenu ve smyslu hodnoty změřené vedle výloh výrobních, tržebních a ostatních okolností, na kteréž se při výměně a spojeného s ní hodnot určování ohled bere. Hodnota taková není ovšem cenou, nýbrž platnotou.

Jelikož jsou platnoty jako hodnoty veličiny, mohou se též měřiti jako tyto. K tomu jest zapotřebí:

II. Jednička platnot.

§. 170. Jedničkou platnot není práce.

Smith uznává za měřítko platnot práci a peníze. První nazývá měřítkem věcným (real measure); druhé měřítkem jmenovitým (nominal measure of the exchangeable value of the commodity). Platnota rovná prý se množství práce, kterouž ji možná zjednati aneb koupiti; a původně byly prý veškeré statky světa za práci kupovány. Však, ačkoliv práce jest platnot věcným měřítkem, není prý měřítkem obyčejným. Slova ta stvrzují úplně náhled můj v §. 105 o měření hodnot vyslovený „že beze vší pochyby práce byla aspoň před ozbrojením svým měřítkem hodnot.“ Však byť krásně nade vší pochybnost bylo pojištěno, že práce *původním* byla platnot měřítkem, nelze jí přece nyní za měřítko platnot považovati. Nebo měřítko platnot nesmí po rozumu utrpěti v jedniče základní (étalon des valeurs) nižádných podstatných změn. Pravím po rozumu, nebo kdo by chtěl veličinou nestálou měřiti veličinu záhadnou t. j. poměr udati mezi stálou základní jedničkou a veličinou záhadnou, ten by musel chtíti, což nechce. V postavení takovém byl by, kdož by volil za jedničku platnot práci. Vždyť jest práce sama platnoty měnivé a pak ji ani nelze s jinými platnotami neprostředně porovnat, alebrž zapotřebí změřiti dříve vlastní platnotu její. Proto sluší zavrhnouti návrh, kterýž za jedničku platnot ustanovuje platnotu jednodenní práce nádenníkovy, nebo jednodenní mzdu práce naší strojnické. Jaký rozdíl mezi mzdou indického sudry (viz o ní Buchanan's journey through the Mysore ect) a nádenníka francouzského! Jaký rozdíl mezi mzdou nádenníka ruského a anglického!

Kdežto ona obnáší sotva 6 p. (peněz = asi 26 krejcarů) denně; vydělá nádeník v Anglii nejméně 1½ š. (šilinků = 75 krejcarů) ano v Lincolnshiru, Yorkshiru a Northumberlandu i 13 š. týdně. Mzda nádeníkova mění se též mezi krajem a městem. Kdežto nádeník rudohorský sotva vydělá, aby nasýtil se zemčaty; zbývá nádeníku pražskému přece na kousek masa a sklenici piva. Mzda nádeníkova mění se též časem a sice nejenom nahodile, alebrž i poměrně postupem vzdělanosti a přibýváním lidnatosti. Kdežto nádeník zaměstnaný stavbou pyramidy Keopsovy spokojiti se musel cibulí a vodou, vydělá si mnohý nádeník za dnů našich více, než mnohý úředník, lékař a zajisté více než český učitel!

Nelze pochybovati, že by Smith, spisovatel tak důmyslný, byl neučinil úvah podobných. Že ho nevedly k výsledku pravému, toho zdá mi se býti příčinou mylné odvozování. Práví, že stejná množství práce jsou dělníku každého času a na každém místě téže platnoty. Neboť za pravidelného stavu zdraví, síly a čilosti, za obyčejného stupně schopnosti a zručnosti musí k stejné práci obětovati tutéž prázdeň, tutéž svobodu a totéž blaho. On přináší tudíž vždy stejnou oběť; dostává ale rozličné množství statků, někdy více, někdy méně. Z toho ale nejde, že kolísá platnota práce, alebrž oněch statků. Však jsou prázdeň, svoboda a blaho jediným nákladem postačujícím k zaopatření jistého množství práce? Vždyť není práce plodem toliko ducha lidského, alebrž též části jeho tělesní. Činnost těla předpokládá ale topení uměleckého stroje tohoto, nemá-li zastaviti se a zhynouti. Platnota paliva *kolísá* ale ustavičně a tudíž i platnota výrobku, k vůli němuž tělo se vytápí, zkrátka: *kolísá platnota práce.* M. 2019

§. 171. Jedničkou práce není potrava.

Poněvadž práce pro kolísání hodnoty, své za jedničku platnot nikterak se nehodí, navrhovali někteří spisovatelé jmenovitě Fichte v případě despotického ovládnutí výměny se strany státu za jedničku veškerých platnot *obilí*. Důvody, kteréž byly uvedeny, jsou:

a) Obilí nikdy z výměny nevychází a jest schopno poptávku svou upravovati. Přibývá-li prý pokrokem hospodářství zásoby obilí, klesá platnota jeho a roste pravidelně též lidnatost a naopak (Malthus).

b) Kolísá-li platnota obilí více než jiných statků, shodují se za to platnoty průměrně kolikarocní. Konečně:

c) mluví prý pro to zkušenost. Důchodky ustanovené v obilí zachovaly platnotu svou mnohem líp, nežli v drahokovu. Tak vypravuje Smith, že nařízením Alžbětíným z r. 18 panování jejího bylo ustanoveno, aby třetina nájemného statků universitních placena byla v obilí. Tato třetina nyní jednou převyšuje ostatní dvě.

Naproti prvním dvěma náhledům dá se namítati, že právě rychlé ono kolísání platnoty obilí v lhůtách krátkých nejvíce překáží, aby bylo uznáno obilí za jedničku, jelikož výměna přivyká spíše změnám znenáhly než rychlé prudké fluktuaci. Jaký zmatek byl by v hospodářství společenském, v kterémžby základní jednička všech platnot měla na podzim platnotu o polovic menší, než z jara, na niž by mělo vliv sucho a vlhko, bouřka a jasno, válka a mír, nemoce a příznivé poměry zdravotní! Že se několikaleté průměrné platnoty shodují, tož neplatí v menší míře též o plodinách ostatních a platí jak uvidíme při drahokovu u míře ještě větší. Příklad, kterýž uvádí Smith, nedokazuje ničehož; nebo nevyhlíží z něho, zdali sklesla platnota drahokovu, v němž odváděly se dvě třetiny, či zdali nevystoupila platnota obilí, jímž splácí se jedna třetina. Nebo těžko posouditi, kteréž z dvou těles se hýbe, pakli nevíme, zdali jedno se nehýbe. Jenom tenkrát soudíme, že to které těleso se hýbe, pakli změnilo polohu svou vzhledem k druhému stálému. Metafysická pravda tato dokazuje nade všechnu pochybnost omyl Smithův. Jako nemůžeme udati polohu jednoho tělesa bez vztahu na druhé, tak nemůžeme též udati platnotu statku jednoho bez vztahu na některý jiný. Je-li tento jiný uznán za jedničku platnot, pak určujeme dle ní platnotu sverchovanou (absolutnou). Pakli není jedničkou, pak máme dvě platnoty relativné. Mění-li se, jest možná, že buď změnila se jedna, buď druhá, buď obě najednou. Zdá se tedy, že nelze uznati obilí za jedničku platnot; a že tím méně lze užiti k účeli tomu ostatních způsobů potravy, jako vína, mléka, masa, ovoce atd., měnicích platnotu svou mnohem rychleji než obilí.

§. 172. Jedničkou platnot jest drahokov (bullion).

Pakli jedničkou platnot není ani práce, ani obilí, ani veškerá jiná z plodin ostatních: vzniká otázka, zdali vůbec možná jest základní jednička, kteréžto neměníla by se platnota? Nahledneme-li do věd exaktních a tážeme-li se kterakých ony užívají měřítek, shledáme, že ani jediné netěší se stálostí absolutné. Tím méně

možná naléztí měřítka takového vědám, jejichž předmětem jsou zjevy a děje pohyblivého života společenského. Za nedostatku měřítka stálosti absolutné, nezbyvá nám leč upotřebiti hodnoty největší známé odpěravnosti; a tou byl až posavad drahokov. Byť se byla platnota jeho během několika století posledních změnila několikráte, přece byla mezi platnotami nejstálejší! Můžeš ovšem namítati, jako jsem učinil v článku předcházejícím naproti Smithovi, že nelze tvrditi o změnách takových nic jistého, poněvadž nemůžeme ke skoumání zpráv nám zanechaných přikročiti s měřítkem stálosti absolutné: však tak zle na tom nejsme. Jako lze ve vědách exaktných na základě pravděpodobnosti nabyti jistoty neomylné, tak můžeš i v hospodářství politickém dopídití se výsledků uspokojivých pouhými hypothesemi, podporovanými shodou důkazů odvozených. N. p. shledáme-li, že potřeby naše v porovnání s drahokovem jsou v době této menší ceny, než v kteréi minulé a přesvědčíme-li se, že nezměnil se vzájemný mezi nimi poměr, soudíme z výroby kalifornské, že klesla platnota drahokovu. Naopak když jsme shledali, že za minulé vzpoury otrockých Států Spojených cena bavlny náramně vystoupila, aniž by se byl poměr mezi drahokovem a platnotami ostatními značně změnil, soudili jsme, že zvýšila se platnota bavlny, třeba bychom o oné vzpouře dovozu bavlny bránící ničehož nevěděli. Tak můžeme s jistotou tvrditi, že rušení poměru mezi platnotou drahokovu a veškerých potřeb, kteréž nastalo v Řecku po válce peloponneské dělo se tím, že klesala platnota drahokovu, což bylo dle Roschera následkem vydání pokladu Periklova, moených peněz krále perského, vyloupení četných chrámů řeckých a vykořistění perských pokladů Alexandrem Velikým. Tak lze udati s plnou jistotou příčinu porušení poměru mezi platnotou drahokovu a žita, jehož hektoliter stál 270 granů za věku Caesara a platil 1610 okolo r. 1820. Zpousty zlata a stříbra, jakéž ustavičně proudí do starého světa od vynalezení Ameriky, převyšují mnohonásobně všechny poklady věku starého a středního. Alexander Humboldt cenil roční výrobu zlata amerického, evropského a asiatsko-ruského na 15.800 kilogrammů nebo asi 283 ct. Chevalier opíraje se o číslo Humboldtovo a o ostatní prameny, z nichž prýští zlato do výměny národů křesťanských, páčil výrobu roční na 18000 kilogrammů dělající (v rovném počtu 20000 kil.) kostku zlata velikosti jednoho metru nebo kostku 32 vídeňských střeveců kostkových a vážící 358 vid.

ctů. O několik let později ztrojnásobilo množství toto zdokonalením výroby urálské a sibiřské. Od roku 1848 vzrostla dle něho roční výroba zlata dílem nalezišť kalifornických, dílem austrálských a jiných na 275.000 kilogrammů nebo 14 kostkových metrů zlata. Můžeme tudíž nyní vzhledem k ustavičnému zdokonalování a objevování nalezišť nových a nových páčiti roční výrobu zlata na celém světě na 5000 centů rovnající se asi 447 vídeňských střečiců kostkových; kostce to o 5' vyšší než nejvyšší na světě věž hlavního chrámu p. štrasburského a jenom o poznání menší než nejvyšší stavba na celém světě, pyramida totiž gizehská (461 víd. stř.) a jenom o 85' nižší než projektované věže chrámu kolínského na Rýně.

Roční výroba stříbra obnáší v Evropě na 60.000 a na celém světě na milion kilogrammů.

Nyní můžeme učiniti si pojem o odpěravosti platnoty drahokovu. Vzdor ohromným spoustám od objevení Ameriky a Nového Hollandu ročně vyráběným sklesla platnota jeho od 3 : 1. Poměr jeho k stříbru ostává s nepatrnými úchyly nezměněn 15 : 1.

Vysvětliti dá se úkaz tento vytrvalostí a nezpůsobilostí drahokovu. Tyto vlastnosti jsou příčinou ohromných zásob v držení člověčenstva, ku kterýmž roční výroba sebe zdařilejší nepatrným jest přídavkem. *Tedy nikoliv ustálené množství, alebrž setrvačnost částic drahokovu jest příčinou poměrně stálé platnoty a způsobnosti jeho sloužití za jedničku platnot.*

§. 173. Návrh k nejdokonalejší jedničce platnot.

Poměrná stálost drahokovu dostačila až posavad nejenom konavosti, nýbrž i náuce, aby ho podržely za jedničku platnot. Však svědomitý badatel na poli vědy tak důležité, jako jest hospodářství politické, nesmí se spokojiti s úspěchy dobytými, nýbrž musí hleděti, aby přivedl vědu o krok dále a naznačil tímtež novou dráhu k opravě ústrojí společenskohospodářského. Oprava ta jest žádoucí, poněvadž ústřejí výměny nedokonalo jest nejenom za příčinou nestálosti, kteréž posavadní jednička platnot podléhá, nýbrž hlavně za tou příčinou, že u *vyměňování mzdy drahokovem nejhlavnější shledávám příčinu úpadku třídy dělnické a lidu pracovního vůbec.* Od té doby, co přestal rodinný obyčej vypláceti mzdu z větší části *stravou*, počalo se ztráceti měřítko práce lidské a stávala se platnota její den ke dni nahodilejší. Mohl bych porovnáti stav dělnictva, kteréž za stolem hospodářovým řádně a pra-

videlně stravováno jest, s postavením dělníků živičích se namnoze pálenkou a houskami; mohl bych porovnávat, kterak působila rodná strava na sílu těla a statečnost lidu našeho za dob husitských a kterak účinkuje naň strava krémářská a pouliční za dob našich: však soudím, že mi i bez toho každý připustí, že kdyby živnostníci povinni byli dělníky stravovati, že by to s postavením lidu pracujícího lépe bylo nežli jest nyní. A kdyby i toho nebylo: jen kdyby vyměřována byla mzda potravou, nebylo by tak snadno ztraceno spravedlivé její měřítko a nemohla by tak snadno sklenouti. Proto soudím, že jako vůbec na světě není nic dobrého, aby nemohlo býti lepším, ani posavadní jednička platnot, ač ji mají za nejlepší není tak dokonalá, aby nemohla býti dokonalejší. Přemýšleje, zdali by nebylo možná použití na místě drahokovu něčeho, co by zároveň nejobyčejnější bylo stravou lidu pracujícího, dozvěděl jsem se s potěšením v znamenitem vynálezu přítele svého etěného pana Čeňka Vávry mladšího, vedle něhož dá se připravit mouka jakákoliv tak, že skoro veškerým vlastnostem drahokovu se těší a co do nadzminěné spůsobnosti k stravování naprosto ho předčí. Byla mu totiž položena otázka, kterak by se dalo předejiti skáze obilí, kteréž vzdor přehazování přece se kazí a hmizem naplňuje. Otázku tuto rozluštil tím spůsobem, že navrhnul, aby jsme na místě obilí přechovávali *tlačenkou* t. j. mouku zvláštním od něho vynalezeným spůsobem tak stlačenou, že jest objemu dvojnásob menšího. Mouka ta dá se řezati, strouhati, soustružiti v kusech jakékoliv podoby ukládati, a znakem a a firmou opatřiti. Tlačénka tato lépe se hodí za jedničku platnot nežli drahokov, poněvadž jest nejuťnější a nejobyčejnější stravou nejenom třídy pracující, nýbrž člověčenstva vůbec. Námítku, že mouka více druhů a sice pšeničná nyní již 8 čítá, a že by tedy měřítko bylo velmi neurčito, již napřed vyvracím tím, že by tlačénka za jedničku platnot sloužiti mající záležeti mohla ze smíchané mouky všech druhů, což dává jak známo mouku pšeničnou nejzáživnější a nejpříjemnější. Mouku tu byloby třeba proměnit v potřebné množství tlačénky, a ukládati rovněž tak jako nyní drahokov ve sklepích bank. Na tlačénku vydávali by poukázky svědčící na 1, 5, 10, 100 a více liber. Myslím, že politikohospodářská důležitost vynálezu bije do očí, jakož i že návrh na upotřebení jeho k zdokonalení posavadního ústrojí výměny hoden jest vsí úvahy hospodářů politikých.